

**Gemeente
Amsterdam**

Informatiebeeld Radicalisering & Extremisme

Vertrouwelijk

April 2021

Programmateam Radicalisering & Extremisme

Auteur: 5.1.2.e

Programmamanager: 5.1.2.e

Inhoudsopgave

Over dit informatiebeeld	3
1. Islamitisch extremisme en islamitische radicalisering	4
Internationale dreiging en aanslagen	4
Dreiging en ontwikkeling Nederland	5
2. Rechtsextremisme en rechtse radicalisering	7
Dreiging en ontwikkeling	7
Incidenten bij islamitische locaties	8
3. Overige vormen van extremisme en radicalisering	10
Links-extremisme en linkse radicalisering	10
Overig politiek extremisme en radicalisering	10
Dierenrechten- en milieu-extremisme en -activisme	11
Overig identitair extremisme	11
Incidenten bij joodse locaties	12
4. Anti-overheidssentimenten en –extremisme	13
Landelijk beeld	13
Manifestatie in Amsterdam	14
Beeld vanuit de stadsdelen	16
QAnon	17
5. Polarisatie	18
Spanningen en polarisatie	18
Onvrede over gentrificatie	19
Etnisch-culturele en religieuze diversiteit	19
Zwarte Piet en (anti) racisme	20
Spanningen Turkse gemeenschap	20
6. Bredere vatbaarheid	22
Gebrek aan vertrouwen in instituties	22
Ervaren achterstelling	23
Overige aspecten van vatbaarheid	23
Gevolgen coronacrisis voor vatbaarheid voor radicalisering	24

Over dit informatiebeeld

Met dit rapport informeert het programma Radicalisering & Extremisme bestuurders en kernpartners over de trends en ontwikkelingen op het gebied van radicalisering en extremisme in Amsterdam – het actuele informatiebeeld – voor zover deze bekend zijn bij het programma. Dit zodat het programmateam gezamenlijk met de partners tijdig kan bepalen of, en zo ja welke, bijsturing nodig is. Het informatiebeeld vormt de basis voor gezamenlijke duiding en het bepalen van eventuele acties.

Het onderliggende informatiebeeld is opgesteld in april 2021 en bouwt voort op het informatiebeeld van oktober 2020. Het is gebaseerd op interviews en focusgroepen met professionals uit de stadsdelen, informatie vanuit de integrale Persoonsgerichte Aanpak Radicalisering (iPGA-R)¹, gesprekken met professionals vanuit partnerorganisaties, het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) en periodieke berichten van de NCTV, OIS-cijfers vanuit de Burgermonitor (2019) en Veiligheidsmonitor (2020) en overige informatie bekend binnen OOV. Zie bijlage A voor een uitgebreidere beschrijving van de onderzoeksmethode, de afwegingen en beperkingen van dit informatiebeeld.

Bij het lezen van dit rapport is van belang enkele kanttekeningen in acht te nemen.

- Voor dit informatiebeeld is bewust een brede insteek gekozen: bij een groot deel van de hier beschreven informatie is geen sprake van radicalisering of extremisme.
- De informatie is hier wel aan gerelateerd en gaat bijvoorbeeld over vatbaarheid voor radicalisering, activisme of polarisatie. Radicalisering is echter een complex, individueel proces dat door veel verschillende factoren wordt bepaald. Dat er vatbaarheid is voor radicalisering, betekent dus nog niet dat vatbaarheid ook *leidt tot* radicalisering.
- De informatie in dit informatiebeeld zal altijd incompleet zijn. Zo is er over bepaalde factoren die van belang zijn in het radicaliseringsproces – bijvoorbeeld de aanwezigheid van extremistisch aanbod – minder informatie beschikbaar dan over andere factoren.
- Elke vorm van informatieverzameling kent beperkingen. Zo gaat het bij kwalitatieve informatie vaak om de mening van één persoon en is het niet mogelijk een representatief beeld te schetsen. Terwijl cijfers afhankelijk zijn van registratie of respons, en ook slechts een deel van het verhaal vertellen.

Leeswijzer

Dit informatiebeeld bespreekt de beschikbare informatie en de ontwikkelingen ten opzichte van het vorige informatiebeeld (oktober 2020) per thema. Daarbij gaat het om extremisme en om radicalisering, maar is ook de aan het thema gerelateerde informatie opgenomen waarbij hiervan geen sprake is. Bijvoorbeeld activisme of gedrag dat ondermijnend is aan de democratische rechtsorde. Dit is in lijn met de brede insteek van het informatiebeeld. Voor sommige thema's is vooral informatie vanuit de iPGA-R of informatie over landelijke trends beschikbaar, voor andere – met name thema's waar (nog) geen sprake is van extremisme – gaat het vooral om zachte informatie vanuit de stadsdelen. Dit rapport is geschreven op stedelijk niveau en omwille van de beknoptheid is alleen de belangrijkste informatie voor specifieke stadsdelen opgenomen. In bijlage B is een uitgebreider beeld op stadsdeelniveau te vinden.

¹ Voor informatie over personen in de iPGA-R is de peildatum 1 april 2021 gehanteerd, bij informatie vanuit het Steunpunt is gekeken naar de meldingen in de periode 1 oktober 2020 tot 1 april 2021.

1. Islamitisch extremisme en islamitische radicalisering²

Internationale dreiging en aanslagen

In oktober en november 2020 vonden drie aanslagen plaats in Europa die in verband te brengen zijn met de verhevigde discussie over blasfemie, met als aanleiding de herpublicatie van de Mohammed-cartoons door tijdschrift Charlie Hebdo in augustus 2020. Vooral de aanslag op geschiedenisleraar Samuel Paty op 16 oktober kreeg in Nederland veel aandacht. Daarnaast vond een aanslag plaats in Nice op 29 oktober en in Wenen op 2 november.

Deze aanslagen passen in het dreigingsbeeld van de NCTV, te weten dat aanslagen vanuit islamitisch extremistische hoek veelal kleinschalig zijn, gepleegd door eenlingen met eenvoudige middelen en een beperkt aantal slachtoffers. Extremistisch gedachtegoed gaat soms gepaard met psychosociale of psychiatrische problemen. Er is geen sprake van facilitering of aansturing door terroristische groepen zoals IS, maar deze groepen vormen wel een inspiratiebron voor aanslagplegers. In 2020 vonden in Europa meer aanslagen plaats dan in 2019, maar met minder dodelijke slachtoffers. De NCTV acht het aannemelijk dat dergelijke kleinschalige aanslagen (blijven) plaatsvinden in Europa en Nederland (DTN 54).

Impact op Amsterdam

In nasleep van de aanslagen ontstond landelijk een (online) debat rond het thema vrijheid van meningsuiting en blasfemie (DTN 54). Een petitie tegen het beledigen van de profeet Mohammed werd ruim 120.000 keer ondertekend en maakte veel (online) reactie los. Ook onder Amsterdammers is deze petitie veel gedeeld via sociale media. ^{5.1.2.i}

^{5.1.2.i}

^{5.1.2.i}

Op 7 november is een 17-jarige Amsterdammer aangehouden voor bedreiging van een docent op een school in Rotterdam.⁴

Er zijn geen concrete signalen van onrust onder Amsterdammers als gevolg van de aanslagen. In de periode na de aanslagen was in de stadsdelen wel merkbaar dat het onderwerp leefde onder bewoners. De aanslag op Samuel Paty is op Amsterdamse scholen besproken. Meerdere islamitische organisaties brachten berichten uit waarin ze de aanslagen met klem veroordeelden en steun betuigden aan de slachtoffers. Op sociale media had met name de Franse reactie op de aanslagen impact en ging een oproep rond om Franse producten te boycotten. De stadsdelen zien verder bij een deel van de islamitische gemeenschap het sentiment dat er met twee maten wordt gemeten. Ook ervaart men het als vervelend zich als moslim te moeten verantwoorden voor aanslagen en vreest men dat wij-zij denken versterkt wordt. Bij een kleine groep moslims was angst voor een tegenreactie vanuit extreemrechtse hoek. Verder gaf de aanslag in Wenen – die

² Islamitisch extremisme omvat alle vormen van extremisme die voortkomen uit een fundamentalistische opvatting van de islam. De NCTV gebruikt in haar bronnen de term jihadisme voor een deel van deze vormen van extremisme, door de AIVD als volgt gedefinieerd: 'Extremistische ideologie waarin de verheerlijking van de gewelddadige jihad centraal staat'. In de beschrijving van informatie vanuit de NCTV wordt in dit stuk ook deze term gebruikt. Het gaat hier dus nadrukkelijk om de *gewelddadige* invulling van de jihad.

³ ^{5.1.2.i}

⁴ <https://www.parool.nl/nederland/17-jarige-amsterdammer-aangehouden-in-onderzoek-emmauscollege-bc2a49ea/>

onder andere plaatsvond bij een synagoge – bij een deel van de joodse gemeenschappen en instellingen een gevoel van onveiligheid. Het actuele beeld vanuit de stadsdelen is dat er op dit thema in de afgelopen maanden geen nieuwe ontwikkelingen zijn, de (online) reacties en discussie zijn weer weggeëbd.

Dreiging en ontwikkeling Nederland

De jihadistische beweging telt in Nederland ongeveer vijfhonderd personen en is in omvang al een aantal jaar stabiel. De NCTV beschrijft dat de beweging verdeeld is en dat het ontbreekt aan krachtige leiders. Door repressieve overheidsmaatregelen is er minder motivatie bij de beweging om activiteiten te organiseren en is de dreiging afgenomen. Activiteiten van de beweging zijn onder andere zendingswerk, fondsenwerving (veelal voor uitreizigers) en het maken en verspreiden van propaganda. De geweldsdreiging blijft echter aanwezig omdat de beweging aanslagen op Nederland nog altijd als legitiem middel ziet. Ook zou de dreiging kunnen toenemen als uitreizigers terugkeren en gedetineerden vrijkomen (DTN 54). In het jaarverslag van de AIVD (2020) is te lezen dat de dienst de jihadistische beweging in Nederland als grootste dreiging ziet voor de Nederlandse samenleving, omdat de beweging zichzelf in oorlog beschouwt met het Westen en beschikt over de kennis om een aanslag te plegen.

In het afgelopen halfjaar kwamen dertien meldingen binnen bij het Steunpunt Radicalisering over zorgen rond een persoon vanwege radicalisering naar islamitisch extremisme – een vergelijkbaar aantal als ten tijde van het vorige informatiebeeld. Tot dusver heeft een van deze meldingen geleid tot opname van een persoon in de iPGA-R.⁵ In de iPGA-R zijn momenteel 42 personen opgenomen vanwege signalen van islamitisch extremisme, hiermee blijft deze vorm van extremisme veruit het grootste deel van de casuïstiek beslaan.

Uitreizigers

In totaal bevinden zich nog circa 130 Nederlandse uitreizigers in Syrië en de omliggende landen, waarvan ongeveer veertig in opvangkampen of in detentie in Noordoost-Syrië. Sinds een aantal maanden worden buitenlandse vrouwen van Al Hawl naar het veiliger Al Roj verplaatst, waaronder een aantal Nederlandse vrouwen (DTN 54).

Reclassering Nederland geeft aan dat inmiddels een aantal uitgereisde vrouwen met kinderen naar Nederland is teruggekeerd. Dit geldt (nog) niet voor de Amsterdamse casussen. In de iPGA-R zijn in totaal vijf uitreizigers opgenomen die (nog) niet zijn teruggekeerd in Nederland. Buiten reikwijdte, casuïstiek

Buiten reikwijdte, casuïstiek

Terugkeerders en gedetineerden

De NCTV ziet nog altijd potentiële geweldsdreiging vanuit terugkeerders die in het strijdgebied gewelds- en gevechtservaring hebben opgedaan, evenals in netwerkvorming en onderlinge beïnvloeding op de terroristenafdelingen (TA's). Ook in bredere zin kan dreiging uitgaan van ex-terrorismedetineerden, zo was de aanslagpleger in Wenen eerder veroordeeld voor een verijdelde uitreis poging. In 2021 komen verschillende terrorisme gedetineerden vrij (DTN 54).

⁵ Op de peildatum waren vier van deze meldingen nog in behandeling, zeker acht van deze meldingen hebben dus *niet* tot opname van een persoon in de iPGA-R geleid.

In totaal zijn momenteel nog vijf uitgereisde en reeds teruggekeerde Amsterdammers opgenomen in de iPGA-R. Buiten reikwijdte, casuïstiek

Buiten reikwijdte, casuïstiek

Informele salafistische lesinstituten

De NCTV beschrijft dat het lesaanbod van een kleine groep informele salafistische lesinstituten anti-integratieve en antidemocratische elementen bevat, waardoor zij bijdragen aan polarisatie en radicalisering. Dergelijk lesaanbod acht de NCTV met name zorgelijk wanneer dit bestemd is voor kinderen en andere kwetsbare groepen. Ook geeft de NCTV aan dat het salafisme een disproportionele invloed heeft op de moslimgemeenschap, doordat het lesaanbod van andere islamitische stromingen achterblijft (DTN 54). Het is voorstelbaar dat dit ook in Amsterdam speelt, maar hier zijn in het afgelopen halfjaar geen concrete signalen van binnengekomen.

Salafistische aanjagers

In het vorige dreigingsbeeld (DTN 53) benoemde de NCTV dat salafistische aanjagers anti-integratief en antidemocratisch gedachtegoed blijven verspreiden en daarbij reageren op maatschappelijke ontwikkelingen. In het vorige informatiebeeld is genoemd dat een professional opmerkte dat er veel belangstelling was voor een lezing van een radicaal salafistische spreker in Nieuw-West. Het afgelopen halfjaar zijn hier geen verdere signalen van bekend, ook niet vanuit andere stadsdelen. Hierbij kan worden opgemerkt dat door de coronamaatregelen zo goed als geen fysieke lezingen zijn geweest en lezingen vaker online plaatsvonden. Het is onbekend hoeveel aftrek digitale radicale lezingen vinden bij Amsterdams publiek.

Cornelius Haga Lyceum

In het vorige informatiebeeld is geschreven over het Cornelius Haga Lyceum (CHL). 5.1.2,i

5.1.2,i

5.1.2,i In 2020 ontstond een bestuurscrisis bij het CHL en polarisatie tussen groepen ouders en docenten, waarbij voor- en tegenstanders van de voormalig directeur tegenover elkaar kwamen te staan. Door deze gebeurtenissen was er geregeld media-aandacht voor het CHL, ook in het afgelopen halfjaar. 5.1.2,e

5.1.2,e en werd een deel van een opname van een gesprek tussen de nieuwe schoolbestuurder en een van de ouders online gezet.⁶

Vanuit de gemeente wordt nog steeds gewerkt aan normalisering van de relatie op die onderdelen waar de gemeente verantwoordelijkheid voor draagt. De gemeente heeft doorlopend contact met het huidige bestuur over de onderwijshuisvesting. Op het gebied van antidemocratisch of anti-integratief gedachtegoed zijn geen verdere signalen bekend.

⁶ <https://www.parool.nl/amsterdam/leerlingen-geschorst-na-bekladden-haga-lyceum~b593f04c/>

2. Rechtsextremisme en rechtse radicalisering

Dreiging en ontwikkeling

De NCTV acht een aanslag in Nederland vanuit rechtsextremistische hoek nog steeds voorstelbaar, waarbij de dreiging vooral vanuit eenlingen komt in plaats van de gekende groepen. Eerder ingezette ontwikkelingen hebben zich in het afgelopen halfjaar voortgezet en bevestigen zich nu ook in Nederland in incidenten. De groeiende, internationale, rechtsextremistische internetwereld kan een grote aantrekkingskracht hebben op (jonge) Nederlanders in kwetsbare omstandigheden. Er is een nieuwe generatie rechtsextremisten ontstaan: deze personen worden geen lid van traditionele organisaties, maar komen via online (chat)groepen in aanraking met rechtsextremistisch gedachtegoed. In deze groepen wordt bijvoorbeeld gesproken over rassenhaat en antisemitisme, worden wapenhandleidingen gedeeld en rechts-terroristische aanslagplegers verheerlijkt. Dergelijke groepen fungeren als echokamers waarin deelnemers geen tegenspraak krijgen en alleen met gelijkgestemden praten. Bovendien zijn de actieve Nederlandse deelnemers vaak jong en kwetsbaar, zo kampen ze met een moeilijke thuis- of schoolsituatie (bijvoorbeeld mishandeling, verwaarlozing of pesten) en hebben de meeste personen kenmerken van psychische problemen (DTN 54).

In het afgelopen halfjaar kwam één melding binnen over rechtsextremisme bij het Steunpunt Radicalisering. Buiten reikwijdte, casuïstiek

Buiten reikwijdte, casuïstiek

Buiten reikwijdte, casuïstiek

Deze aanhoudingen passen binnen het hierboven geschetste beeld van online geradicaliseerde jongeren. Ontwikkeling ten opzichte van het vorige informatiebeeld is dus dat de trends die al langer worden gesignaleerd, zich nu ook in Nederland hebben bevestigd in casuïstiek.

In het jaarverslag van de AIVD (2020) is te lezen dat rechtsextremisten vaker het grote publiek zoeken door ideeën te presenteren als respectabel en aan te sluiten bij publieke protesten. De NCTV ziet wel dat rechtsextremistische groepen de laatste maanden minder actief zijn op grote sociale mediaplatformen (zoals Facebook of Twitter), mede als gevolg van restrictiever beleid van deze platformen. Er is een verschuiving naar alternatieve platformen als Telegram of Parler, al blijven vooral meelopers actief op de gekende platformen. Daarnaast blijven personen die online dreigen met geweld vanuit extreemrechtse ideeën een punt van aandacht (DTN 54).

Momenteel zijn twee personen in de iPGA-R opgenomen vanwege signalen van rechtsextremisme, Buiten reikwijdte, casuïstiek

Buiten reikwijdte, casuïstiek

Reclassering Nederland geeft aan dat er landelijk gezien meer rechtsextremistische casuïstiek is dan in het verleden, maar (nog) geen sprake is van een grote toename.

Alt-rightbeweging en intellectueel rechtsextremisme

Eveneens een ontwikkeling die al langere tijd speelt en zich in het afgelopen halfjaar heeft voortgezet, is de opkomst van een intellectuele tak van rechtsextremisten. Hieronder vallen bijvoorbeeld de alt-rightbeweging en Erkenbrand. Binnen deze bewegingen wordt getracht om

rechtsextremistisch gedachtegoed te normaliseren en algemeen geaccepteerd te maken, om uiteindelijk tot een blanke etnostaat te komen.⁷ De AIVD beschrijft het alt-rightgedachtegoed als een combinatie van complottheorieën, opvattingen over blanke suprematie, en fascistische, nationaalsocialistische en conservatief-christelijke denkbeelden.⁸ 5.1.2.i

5.1.2.i

Doxing

De NCTV beschrijft dat er wisselwerking blijft bestaan tussen extreemrechtse en –linkse personen, zowel in de vorm van (tegen)demonstraties als online. Daarbij is sprake van doxing: de online publicatie van privégegevens van tegenstanders, vaak met de bedoeling om deze persoon te beschadigen of te intimideren. Vanuit extreemlinkse hoek is al meerdere jaren sprake van doxing, bijvoorbeeld richting ambtenaren of organisaties die betrokken zijn bij het asielbeleid. Extreemrechtse personen richten doxing op extreemlinkse actievoerders, maar nu ook op bijvoorbeeld vermeende linkse docenten, rechters, ambtenaren en journalisten, met als doel de veronderstelde linkse hegemonie in de samenleving te doorbreken. Voorbeeld hiervan is het platform Vizier op Links dat zich richt tegen verondersteld links-activisme. In maart was er op (sociale) media aandacht voor intimiderende stickers van Vizier op Links die op voordeuren van personen waren aangebracht. Het OM geeft aan dat er vijf aangiften zijn gedaan in Amsterdam en dat de strafbaarheid van de gedragingen door het OM wordt bekeken.

Incidenten bij islamitische locaties

In het afgelopen halfjaar vonden zeker vier verschillende incidenten plaats bij vijf verschillende moskeeën in Amsterdam. Dit is meer dan in het vorige informatiebeeld en bovendien gaat het nu om fysieke incidenten in plaats van online uitingen. Goed om te benoemen is dat anti-islamincidenten niet altijd extremistisch zijn, bovendien is de dader vaak niet bekend. In sommige gevallen is wel een duidelijke relatie met extreemrechtse denkbeelden of groepen te zien. Omwille van het overzicht, en omdat ook niet-extremistische incidenten kunnen bijdragen aan het gevoel van onveiligheid, zijn ook de incidenten waar geen evidente link is met rechtsextremisme opgenomen in onderstaand overzicht.

- Op 14 december werd een steen door een ruit van de Westermoskee gegooid. Op camerabeelden lijkt de vermoedelijke dader een Hitlergroet te maken.¹⁰
- Op 28 december werd een anti-islam 'kerstkaart' bezorgd bij 5.1.2.i
5.1.2.i 5.1.2.d
5.1.2.d
- Op 22 januari 2021 ontving de 5.1.2.i een brief met hatelijke teksten over de islam.
- Begin april werden bij meerdere moskeeën in Nederland pakketten bezorgd, waaronder bij drie Amsterdamse moskeeën: de 5.1.2.i en de 5.1.2.i

⁷ AIVD (2018) Rechts-extremisme in Nederland: een fenomeen in beweging

⁸ AIVD, jaarverslag 2020.

⁹ 5.1.2.i

¹⁰ <https://www.at5.nl/artikelen/206197/steen-door-de-ruit-gegooid-bij-westermoskee-dit-is-wel-heel-erg-schrikken>

moskee en de ^{5.1,2,i} Het pakket bevatte een luier met de tekst
'paascadeau voor de jankerds in onze maatschappij' en verscheurde pagina's uit de Koran.

Met name in Nieuw-West is een hoog aantal moskeeën, waardoor er relatief veel locaties zijn die doelwit kunnen zijn voor bedreiging of geweld vanuit anti-islamsentimenten of rechtsextremistische hoek, ook van buiten de stad. Verschillende moskeeën in Nieuw-West hebben in het verleden te maken gekregen met bedreigingen of hatelijke berichten. Een professional geeft aan dat sinds de aanslagen in Christchurch meer zorgen merkbaar zijn bij moskeeën over hun veiligheid. Ook benadrukt een professional uit Nieuw-West dat bedreigingen en incidenten effect kunnen hebben op onveiligheidsgevoelens van islamitische bewoners.

3. Overige vormen van extremisme en radicalisering

Links-extremisme en linkse radicalisering

Dreiging en ontwikkeling

De AIVD stelt in haar jaarverslag (2020) dat links protest in Nederland al geruime tijd vooral activistisch is en zich vooral uit in burgerlijke ongehoorzaamheid en demonstraties. Anders dan in het verleden zijn acties nauwelijks meer op personen gericht. Zoals benoemd in hoofdstuk 2, is vanuit extreemlinkse hoek soms nog wel sprake van doxing, zo zijn er in de afgelopen jaren voorbeelden van doxing gericht op rechtse politici. Van het afgelopen halfjaar is één concreet voorbeeld bekend van doxing vanuit linkse hoek. In december 2020 werd een persoon online – vermoedelijk onterecht – aangewezen als de persoon achter Vizier op Links, wat leidde tot (online) bedreiging en intimidatie van deze persoon en diens familie.

In DTN 52 beschreef de NCTV al dat de extreemlinkse beweging in Nederland zeer beperkt is in omvang en er vrijwel geen sprake is van overgang tot daden. Ten tijde van het vorige informatiebeeld was er volgens de NCTV geen verhoogde dreiging vanuit links-extremisme ontstaan. Bij demonstraties tegen de coronamaatregelen spelen links-extremistische groeperingen een marginale rol (DTN 53). Het meest recente DTN (54) gaat niet in op links-extremisme, wat aangeeft dat er momenteel geen aanleiding is om hier informatie over op te nemen.

5.1.2.i

Er zijn momenteel geen personen in de iPGA-R opgenomen vanwege signalen van links-extremisme en er zijn over deze vorm van extremisme in het afgelopen halfjaar geen meldingen binnengekomen bij het Steunpunt Radicalisering. Ook vanuit de stadsdelen zijn geen specifieke signalen van links-extremisme.

Overig politiek extremisme en radicalisering

Buiten reikwijdte, casuïstiek

In het afgelopen halfjaar zijn twee meldingen binnengekomen bij het Steunpunt over andere politieke ideologieën. Buiten reikwijdte, casuïstiek

Buiten reikwijdte, casuïstiek

Grijze Wolven

Met Grijze Wolven worden de aanhangers bedoeld van de Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) in Turkije en haar extreem-nationalistische ideologie. In de factsheet Grijze Wolven¹² is beschreven dat de steun voor het Turkse ultranationalisme van de MHP in Nederland een golfbeweging vertoont, waarbij activiteiten toenemen in tijden van politieke spanningen tussen verschillende kampen in Turkije en Nederland. Hierbij is incidenteel sprake van openbare ordeverstoringen, opruiing, intimidatie of fysiek geweld. De factsheet concludeert echter dat er geen aanwijzingen zijn dat Turks-nationalistische organisaties of hun bestuurders in georganiseerd verband betrokken zijn bij strafbare uitingen of gedragingen en dat organisaties en hun aanhang actief zijn binnen het kader van de democratische rechtsorde in Nederland.

PKK

In haar jaarverslag benoemt de AIVD dat de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) ook in 2020 geen geweld heeft gebruikt in Nederland. De AIVD acht het verder niet waarschijnlijk dat in de toekomst gewelddadige acties in Nederland of Europa gepleegd zullen worden door de PKK, omdat de organisatie als doel heeft erkend te worden als gesprekspartner.

Dierenrechten- en milieu-extremisme en -activisme

De NCTV geeft aan dat klimaat- en dierenrechtenactivisten de grens opzoeken maar zelden overgaan tot geweld, de NCTV verwacht daarom geen extremistische acties vanuit deze hoek (DTN 53). Extinction Rebellion voerde ook in het afgelopen halfjaar verschillende acties uit, waaronder in Amsterdam. Acties van Extinction Rebellion zijn soms grensoverschrijdend omdat bijvoorbeeld grote verkeersblokkades worden opgeworpen, ook zijn bekladdingen aangebracht door de groep. Er is echter geen sprake geweest van escalatie of geweld.

In het afgelopen halfjaar is één melding over dierenrechten-extremisme binnengekomen bij het Steunpunt Radicalisering. Na de peildatum van dit beeld (1 april) is deze persoon opgenomen in de iPGA-R, dit is de enige casus voor deze vorm van extremisme binnen de iPGA-R.

Overig identitair extremisme

In het vorige dreigingsbeeld (DTN 53) waarschuwde de NCTV voor radicalisering naar identitair extremisme.²³ Over deze vorm van extremisme zijn in het afgelopen halfjaar geen meldingen binnengekomen bij het Steunpunt Radicalisering. Ook vanuit de stadsdelen zijn geen specifieke signalen van identitair extremisme.

In het vorige informatiebeeld is geschreven over Nation of Islam, een Amerikaanse religieuze beweging met racistische en antisemitische ideeën, die sinds augustus 2020 een afdeling leek te hebben gevestigd in stadsdeel Zuidoost. Het afgelopen halfjaar zijn geen signalen meer binnengekomen over deze groep. Daarnaast is in eerdere informatiebeelden geschreven over de groep Israël United in Christ, omdat deze groep een periode actief aan het werven was op het Bijlmerplein. Ook over deze groep zijn geen nieuwe signalen.

¹² Kenniscentrum CTER Landelijke Eenheid, 3 november 2020.

²³ 'Bij identitair extremisme raken bepaalde groeperingen, redenerend vanuit de eigen identiteit [...] gefrustreerd door gebrek aan gehoor en door het gevoel dat ze achtergesteld worden' (<https://www.aivd.nl/onderwerpen/jaarverslagen/jaarverslag-2019/extremisme>). Deze definitie kan ook voor andere vormen van extremisme opgaan, zoals rechtsextremisme, maar in dit geval werd bedoeld op radicalisering vanuit antiracisme- en antikolonialisme-overtuigingen – waar overigens in Nederland geen aanwijzingen van zijn.

Incidenten bij joodse locaties

Antisemitische incidenten kunnen uit verschillende hoeken komen – zoals rechtsextremisme of islamitisch extremisme – en niet altijd is een dader bekend. We bespreken incidenten bij joodse locaties of met een antisemitisch karakter hier daarom als apart thema.

Stadsdeel Zuid kent een grote Joodse gemeenschap en daarmee relatief veel locaties die doelwit kunnen zijn voor antisemitische uitingen of geweld. In het afgelopen halfjaar is één bekladding bekend: in december 2020 werd de directe omgeving van het monument voor Samuel Sarphati in het Sarphatipark beklad met hakenkruizen. Er is geen dader bekend.

Daarnaast is in het vorige informatiebeeld benoemd dat er incidenten hadden plaatsgevonden bij restaurant HaCarmel in stadsdeel Zuid – te weten vernieling, poging tot brandstichting en bekladding – met in sommige gevallen een antisemitisch karakter. Een professional gaf daarbij aan dat het restaurant een symbolische plek dreigt te worden voor anti-Israël acties. Op 27 februari 2021 werd het restaurant opnieuw beklad, al betrof het hier – in tegenstelling tot wat sommige berichten in media aangaven – geen antisemitische teksten.

4. Anti-overheidssentimenten en – extremisme

Landelijk beeld

Het protest tegen de coronamaatregelen houdt aan. Een minderheid van de Nederlandse bevolking zet zich af tegen het coronabeleid: volgens de NCTV een gemengde groep mensen die vanuit verschillende motieven overgaan tot protest.¹⁴ Tijdens de coronapandemie is een context ontstaan waarin de drempel voor extremistisch gedrag en buitenwettelijke acties is verlaagd (DTN 54).

De NCTV ziet een wisselwerking tussen een activistische bovenlaag en een radicale onderstroom – waarbij overigens geen harde scheiding is tussen deze twee groepen. De bovenlaag uit zich bijvoorbeeld in demonstraties en protesten, juridische procedures en het oprichten van eigen mediakanalen. Protesten en demonstraties gaan soms gepaard met openbare ordeverstoringen, in sommige gevallen worden protesten gekaapt door relzoekers of de radicale onderstroom. Ook zijn er openbare ordeverstoringen die niet direct voortkomen uit protest maar meer een uitlaatklep lijken te zijn (bv. de avondklokrellen). De radicale onderstroom uit zich bijvoorbeeld in radicale geluiden op voornamelijk sociale media, intimidatie, bedreigingen en geweldsincidenten. Protest op sociale media kan soms dreigende vormen aannemen. Online zijn bedreigingen geuit en doxinglijsten verspreid, ook hebben actievoerders zich persoonlijk tot politie, journalisten, politici, wetenschappers of medici gericht, bijvoorbeeld tijdens demonstraties of door 'home visits'. Online bedreigingen en opruiende uitingen hebben landelijk tot verschillende arrestaties geleid. Tot slot zijn er voorbeelden van geweldsincidenten, zoals bekladdingen en vernielingen bij teststraten maar ook van geweld tegen hulpverleners en journalisten.

In april 2020 waren er brandstichtingen en vernielingen bij telecommasten die grotendeels ingegeven lijken te zijn door complotconstructies over een relatie tussen corona en het 5G-netwerk, daarnaast kan imitatiegedrag een rol hebben gespeeld. De NCTV merkt verder op dat er geen aanwijzingen zijn van gedeelde coördinatie tussen de incidenten.¹⁵ Sinds begin mei 2020 zijn de brandstichtingen abrupt verminderd, in januari en maart 2021 is opnieuw incidenteel brand gesticht bij zendmasten in Nederland.

Daarnaast signaleert de NCTV een kruisbestuiving tussen actiegroepen die zich verzetten tegen het overheidsbeleid en complotdenkers, waarbij de overname van complotdenken bijdraagt aan verharding en complotconstructies gebruikt worden om acties kracht bij te zetten. Met name mensen die al langer de overheid, wetenschap en traditionele media wantrouwen kunnen dit beeld bevestigd zien in complottheorieën en desinformatie.

De NCTV noemt de persoonlijke benaderingen, bedreigingen en harde protestvormen zorgelijk, maar geeft tegelijkertijd aan dat het aantal extremistische geweldsincidenten beperkt blijft (DTN 54). Op de langere termijn ziet de NCTV meerdere risico's, waaronder een toename van polarisatie, radicalisering en extremisme, een toename van buitenwettelijke acties en afbreuk van

¹⁴ NCTV, Fenomeenanalyse Coronaprotesten, april 2021.

¹⁵ Idem.

vertrouwen in de overheid en de democratische rechtsorde. Tot slot ziet de NCTV veiligheidsrisico in potentieel gevaarlijke eenlingen, die – in de ontstane permissieve context – vanuit een combinatie van persoonlijke grieven en problemen tot (gewelddadige) actie kunnen overgaan: niet zozeer vanuit een heldere ideologie maar vanuit systeemhaat of samenzweringstheorieën.¹⁶

Manifestatie in Amsterdam

Ontwikkeling ten opzichte van het vorige informatiebeeld is dat de onvrede over de coronamaatregelen zich duidelijker manifesteert in Amsterdam. Bijvoorbeeld in de demonstraties die sinds 17 januari 2021 wekelijks plaatsvinden op het Museumplein en elders in de stad, de onvrede rondom de avondklok en vernielingen en bekladdingen bij teststraten.

Een beperkt aantal specifiek Amsterdamse personen of groeperingen speelt een prominente rol binnen het anti-overheidssentiment en complotdenken. In Amsterdam is te zien dat de bovenlaag van hoofdzakelijk demonstraties en protesten veel aandacht vraagt: sinds de zomer van 2020 is er een toename in de bereidheid om te demonstreren in Amsterdam. Het aantal incidenten vanuit de radicale onderstroom – zoals openbare ordeverstoringen, incidenten of intimidatie en bedreigingen – is in Amsterdam nog gering. Wel is te zien dat bij een groeiend aantal aanhangers van complottheorieën het risico ontstaat dat personen bereid zijn om hun wantrouwen om te zetten in gewelddadige acties.¹⁷

Demonstraties Museumplein

Ten tijde van het vorige informatiebeeld waren al geregeld demonstraties in Amsterdam tegen de coronamaatregelen maar verliepen deze vreedzaam. Op 17 en 24 januari 2021 liepen demonstraties tegen de coronamaatregelen op het Museumplein uit op confrontaties met de ME, nadat vanuit de demonstranten geweld werd gebruikt tegen de politie. Sindsdien zijn er wekelijks demonstraties van de actiegroep 'Koffie drinken', circa 500 tot 1000 personen (soms meer) nemen regelmatig deel aan deze acties. De koffiemomenten vinden door het hele land plaats, vaak in Amsterdam op het Museumplein. De deelnemers volgen regelmatig aanwijzingen van de overheid (zoals een noodbevel) niet op. Op sommige momenten wordt passief verzet gebruikt door demonstranten, ook is er sprake van doxing en agressieve bejegening van de politie. De laatste weken verlopen de protestacties over het algemeen zonder geweld.

Bij demonstraties betreft het een gemêleerde groep personen uit heel Nederland – met uiteenlopende achtergrond, ideologie en beweegredenen om te demonstreren – die zich gezamenlijk richten tegen de overheid en het gevoerde coronabeleid. Daar waar sommige groepen en personen normaliter tegenover elkaar staan, blijken anti-overheidssentimenten nu een verbindende factor. Ook Amsterdammers protesteren tegen de overheid en sluiten zich aan bij acties op andere plaatsen in Nederland.

5.1.2.i

¹⁶ NCTV, Fenomeenanalyse Coronaprotesten, april 2021.

¹⁷ Zie oplegnotitie 'Complotdenken en anti-overheidssentimenten in Amsterdam', Driehoek 22 maart 2021.

5.1.2.i

In april 2021 berichtte het Openbaar Ministerie dat de afgelopen maanden meer dan zeventig personen zijn veroordeeld voor hun betrokkenheid bij de rellen op het Museumplein. Het merendeel van de veroordeelden komt van buiten Amsterdam, maar er zijn ook Amsterdammers in deze groep.¹⁹

Overige incidenten

Het afgelopen halfjaar zijn verschillende incidenten geweest waarbij anti-overheidssentimenten in relatie tot de coronacrisis merkbaar waren in de stad. Daarbij kan worden opgemerkt dat vaak niet duidelijk is welke personen hierbij betrokken waren en of het gaat om Amsterdammers. Deze incidenten kunnen dus te maken hebben met sentimenten onder bewoners, maar ook met de ligging van (symbolische) locaties in de stad.

- In november 2020 waren er vermoedelijke ^{5.1.2.d} intimiderend aanwezig bij de ambtswoning.
- Op 18 november en op 2 december 2020 is een steen door een raam gegooid bij een testlocatie in Zuidoost. Op 7 december 2020 werden bij de GGD-teststraat in de RAI twee stenen door de ramen gegooid. Op 11 maart 2021 zijn banners bij deze locatie vernield. In totaal zijn er dus vier gevallen van vernielingen bij teststraten in Amsterdam bekend.
- Op 2 januari 2021 werden op verschillende plekken in Nederland Kentucky Fried Chicken restaurants beplakt met tape en de tekst 'gesloten wegens uitbraak vogelgriep', waaronder bij twee zaken in Amsterdam.
- Op 9 januari 2021 werden verschillende locaties, waaronder de Stopera en de GGD aan de Nieuwe Achtergracht, beklad met de tekst 'Stop Covid lies'. Ook op 22 januari en op 31 januari waren er bekladdingen bij de GGD aan de Nieuwe Achtergracht.
- Op 22 januari 2021 werd graffiti aangebracht op verschillende plekken op de Dam met teksten als 'RIVM is massakiller' en 'Covid vaccin is killer'.

Onvrede avondklok

Op 25 januari waren er rellen in de Molukkenstraat, enkele dagen na het invoeren van de avondklok.²⁰ Die avond en de avond ervoor was het ook op andere plekken in het land onrustig. De rellen lijken niet zozeer vanuit complotdenken te komen maar vanuit verzet tegen de coronamaatregelen en meer specifiek de avondklok. Professionals uit Oost geven aan dat een groot deel van de jongeren uit was op sensatie, en er verschillende voorbeelden waren van buurtbewoners die hielpen bij het naar huis sturen van jongeren. Ook in andere stadsdelen gingen oproepen tot rellen rond, maar was eveneens een grote betrokkenheid van buurtbewoners merkbaar die zich inzetten om jongeren naar huis te sturen. Zo was in Zuidoost een positieve samenwerking tussen jonge influencers uit het stadsdeel en de politie. In de meeste stadsdelen is het uiteindelijk rustig gebleven. Professionals in verschillende stadsdelen merken nog wel onvrede bij jongeren over de avondklok en onwil om zich hieraan te houden.

¹⁸ 5.1.2.i

¹⁹ <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2021/04/20/ruim-70-personen-veroordeeld-voor-rellen-museumplein>

²⁰ <https://www.parool.nl/amsterdam/negen-aanhoudingen-na-hevige-onrust-molukkenstraat-bf9865e3/>

Casuïstiek

Bij het Steunpunt Radicalisering en Extremisme zijn geen signalen binnengekomen van zorgen over personen m.b.t. anti-overheidsextremisme. Bij het Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE) zijn twee adviesvragen binnengekomen vanuit Amsterdam, dit waren geen signalen met betrekking tot radicalisering of extremisme maar algemene adviesvragen over (omgang met) deze fenomenen.

Reclassering Nederland geeft aan dat landelijk wel een toename te zien is in casuïstiek gerelateerd aan anti-overheidssentimenten en anti-coronamaatregelen. Er is dus een toename in het aantal personen dat vanuit deze sentimenten daadwerkelijk strafbare feiten heeft gepleegd. Nuancering hierbij is dat het gaat om een gemêleerde groep waarvan slechts een klein deel valt onder het TER-team, met andere woorden een klein deel vertoont geweldsbereidheid vanuit ideologische overtuiging.

Beeld vanuit de stadsdelen

In oktober was het beeld vanuit de meeste stadsdelen in Amsterdam dat complottheorieën over corona rondgaan, maar dat er tegelijkertijd weinig actiebereidheid is en complotdenken niet leidt tot demonstreren of verzet tegen de maatregelen. Uit gesprekken met professionals komt een enigszins gemengd beeld over de actuele situatie naar voren.

In meerdere stadsdelen – Zuidoost, Nieuw-West, Noord, Oost en West – blijft het beeld dat complottheorieën en desinformatie over het coronavirus rondgaan onder bewoners, voornamelijk op sociale media. Sommige professionals hebben het gevoel dat complotdenken minder wordt: doordat inmiddels veel mensen iemand kennen die corona heeft (gehad), raken mensen minder vatbaar voor theorieën die het bestaan of het gevaar van het virus in twijfel trekken. Ook lopen desinformatie, frustraties over de maatregelen en kritiek op overheidsbeleid soms door elkaar. Daarnaast bevestigen de meeste professionals het beeld dat er weinig actiebereidheid is en complotdenken en desinformatie over het virus niet leiden tot mobilisatie bij bewoners. Ook zien professionals dat bewoners zich over het algemeen goed aan de regels houden, al is door de hele stad wel een zekere coronamoedigheid te zien waardoor mensen wat lakser worden.

Aan de andere kant uiten sommige professionals zorgen over mogelijk toenemend wantrouwen in de overheid door complotdenken en toenemende frustraties over de maatregelen, vooral in wijken waar ook andere problematiek speelt en mensen zich meer kunnen gaan afkeren van de samenleving. Een enkeling ziet juist een wijder verspreide scepsis dan ten tijde van de eerste lockdown.

Daarnaast zien verschillende professionals onder jongeren wantrouwen of scepsis richting coronavaccins. Daarbij laten jongeren zich beïnvloeden door influencers op internet. Zo zijn er onder jongeren twijfels of vaccins werken, maar ook verhalen dat er chips geplaatst worden met de vaccinatie of dat vaccins iets doen in het DNA. Ook zou er nog steeds wel een groep jongeren zijn die vraagtekens zet bij corona en de aanpak ervan, of die alternatieve theorieën uiten. Het is moeilijk te duiden hoe ver deze scepsis gaat. Een andere professional bevestigt enerzijds het beeld dat twijfels over het bestaan van het virus zijn afgenomen, maar ziet wel dat jongeren twijfels hebben over de accuraatheid van coronacijfers.

Evenals in oktober hebben in de stadsdelen Centrum en Zuid de gesproken professionals geen signalen dat complottheorieën over het virus onder bewoners de ronde doen of dat bewoners zich extreem uiten over corona. Voor beide stadsdelen geldt wel dat er aantrekkelijke demonstratielocaties zijn, waardoor sentimenten die landelijk of stedelijk spelen zich in het stadsdeel manifesteren.

In december 2020 ontstond er binnen de Ghanese gemeenschap in Amsterdam onrust over de uitkomsten van een onderzoek van het UMC Amsterdam en de GGD. Uit het onderzoek bleek dat Ghanese Amsterdammers aanzienlijk vaker antistoffen voor corona in het bloed hebben dan andere etnische groepen in de stad. Mogelijke verklaringen zouden onder andere liggen in het werken in sectoren waarin thuiswerken niet mogelijk is, meer kerk-, familie- of marktbezoek en kleinere woningen. Sommige influencers in de Ghanese gemeenschap uitten op sociale media twijfels over de uitkomsten en lieten blijken geen vertrouwen meer te hebben in de overheid. Ook was er angst voor stigmatisering van de gemeenschap.

QAnon

De QAnon-theorie heeft sterk aan populariteit gewonnen sinds de coronapandemie. Aanhangers van QAnon geloven in een geheime schaduwregering ('deep state' of 'cabal' genoemd) bestaande uit wereldwijde elites, die hun macht aanwenden om de bevolking te onderdrukken en kinderen te misbruiken en verhandelen.²¹ Kenmerkend voor QAnon is wantrouwen jegens (informatie vanuit) overheden, wetenschap en traditionele media. In de VS zijn meerdere personen overgegaan tot geweld.^{5.1.2.i}

5.1.2.i

5.1.2.i

^{5.1.2.i} Ook in het afgelopen halfjaar was QAnon offline zichtbaar in Nederland. In februari 2021 werden op meerdere plekken in Nederland bloemen en boodschappen neergelegd bij de graven van kinderen, door complotdenkers die denken dat zij slachtoffer zijn geworden van satanisch ritueel misbruik door de elite.²⁴ In Amsterdam waren (vermoedelijke) QAnon-aanhangers actief bij demonstraties en incidenten (zie hierboven). Een professional ziet sinds de coronacrisis een toename in affiniteit van jongeren met QAnon, al valt moeilijk te duiden of dit vanuit fascinatie ervoor is of vanuit een overweging zich bij deze beweging aan te sluiten.

In de politie-eenheid Amsterdam is sinds de zomer van 2020 een toename te zien van het aantal incidenten met zogenoemde pedojagers. Meerdere groepen maken online afspraken met vermeende pedofielen. Het fenomeen pedojagen bestaat al langer maar lijkt in coronatijd gegroeid te zijn, mogelijk heeft de opkomst van complottheorieën als QAnon hieraan bijgedragen.²⁵

²¹ NCTV, Fenomeenanalyse Coronaprotesten, april 2021.

²² 5.1.2.i

²³ 5.1.2.i

²⁴ <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/complotdenkers-schenden-grafrust-bodegraven-doet-aangifte~b1577b291/>

²⁵ Politie-eenheid Amsterdam, Trendbeeld 2021.

5. Polarisatie

Spanningen en polarisatie

In de hele stad spelen soms spanningen tussen bewoners en hierbij heeft elk gebied of zelfs elke buurt zijn eigen dynamiek. Verschillende thema's houden de gemoederen bezig. Met name scheidslijnen naar sociale klasse, veranderingen door nieuwbouw en verschillen in etnisch-culturele achtergrond zorgen soms voor spanning. Dit uit zich bijvoorbeeld in segregatie en weinig contact tussen groepen, maar ook in vooroordelen over elkaar of conflict.

Grofweg noemen vooral professionals in de stadsdelen Nieuw-West en Noord spanningen als punt van aandacht. In Nieuw-West zien professionals dat scheidslijnen naar sociale klasse, etnisch-culturele achtergrond en tussen oude en nieuwe bewoners door elkaar heen lopen, wat zich vooral uit in segregatie en onderhuidse sentimenten over elkaar. In Noord zijn de veranderingen in bevolkingssamenstelling en toenemende gentrificatie belangrijke bron van spanningen, ook spelen spanningen rond verschillen in etnisch-culturele achtergrond, die zich uit in segregatie maar ook in vooroordelen of racistische uitingen. In beide stadsdelen richt onvrede over de veranderingen in de buurt zich soms op nieuwkomers, al dan niet met een migratieachtergrond. Ook geven in beide stadsdelen professionals aan dat er (grote) verschillen zijn tussen gebieden.

In andere stadsdelen spelen deze thema's ook maar in mindere mate. In stadsdeel West liggen spanningen vooral op het gebied van sociaaleconomische scheidslijnen en toenemende gentrificatie. In stadsdeel Oost spelen op buurtniveau soms spanningen tussen groepen bewoners, die gerelateerd kunnen zijn aan etnisch-culturele of religieuze verschillen. Professionals in stadsdeel Zuid geven aan dat er veel tegenstellingen zijn tussen rijk en arm, en zien bij sommige bewoners weinig tolerantie naar mensen met een andere etnisch-culturele of religieuze achtergrond. In stadsdeel Zuidoost zien professionals nauwelijks spanningen, wel is er in sommige wijken sprake van segregatie. In stadsdeel Centrum tot slot geven professionals in het algemeen aan dat geen sprake is van polarisatie of spanningen tussen bevolkingsgroepen.

Gevolgen coronacrisis voor spanningen

In de meeste stadsdelen (Centrum, Oost, Zuid, Zuidoost) zien professionals geen toename in spanningen tussen groepen bewoners door de coronacrisis. Wel geven professionals aan dat mensen meer (geluids)overlast ervaren doordat mensen vaker thuis zijn en thuiswerken, of dat mensen melding maken van overtreding van de coronaregels. Dit is bijvoorbeeld te merken aan een toename in het aantal klachten en soms aan burenruzies, de mate hiervan verschilt per stadsdeel. Zo zien in West en Noord professionals wel een toename in spanningen tussen bewoners op het gebied van leefbaarheid (geluids- of jeugdoverlast).

Daarnaast komt uit meerdere stadsdelen (Nieuw-West, Oost, Noord) het signaal dat er door de coronacrisis minder overbruggend contact is tussen bewoners en het ook moeilijker is dit te organiseren. Dit geldt vermoedelijk ook voor andere stadsdelen. Aan de andere kant is in enkele stadsdelen (Zuid, West) genoemd dat er juist positieve contacten en sociale initiatieven zijn ontstaan tussen bewoners, zoals mensen die vrijwilligerswerk gaan doen. Sommige professionals in Noord zien dat er meer empathie is voor elkaar en dat men zich gezamenlijk keert tegen het coronabeleid, wat binding geeft tussen bewoners.

Onvrede over gentrificatie

In de meeste stadsdelen zorgt toenemende gentrificatie tot op zekere hoogte voor spanningen. Zo voelen oude bewoners zich niet gehoord of achtergesteld ten opzichte van nieuwkomers en maken bewoners zich zorgen over veryupping en verdrukking van huurders of minder welgestelde bewoners. Volgens professionals komen spanningen onder meer voort uit onvrede bij oude bewoners over veranderingen, angst voor verdringing en het gevoel achtergesteld te worden door de overheid. Daarbij speelt mee dat nieuwkomers de weg naar overheid en media vaak beter weten te vinden, en soms andere ideeën hebben over de leefbaarheid in de buurt. Ook raken voorzieningen in de buurt en winkel- en horeca-aanbod steeds meer ingericht voor nieuwkomers, of hebben nieuwkomers juist weinig binding met de wijk. Vooral in Noord, Nieuw-West en West zien professionals spanningen rond dit thema, die voortkomen uit snelle veranderingen in het stadsdeel. Ook in sommige andere stadsdelen of buurten speelt dit thema, al is hier minder sprake van spanningen.

Manifestatie en incidenten

In het vorige informatiebeeld is benoemd dat in september 2020 een muurschildering in Amsterdam West werd beklad met o.a. de tekst 'yuppen weg', vermoedelijk een actie van de 5.1.2.d Professionals uit West geven daarnaast voorbeelden uit het verleden waar spanningen zijn geëscaleerd, bijvoorbeeld mensen die elkaar via de mail uitschelden, graffiti op huizen en in één extreem geval een vuurwerkbom bij iemands raam. Dit soort escalaties lijkt nu minder voor te komen. Ook in Noord zijn in het verleden enkele incidenten (o.a. graffitileuzen) geweest. Van het afgelopen halfjaar zijn geen opvallende incidenten bekend gerelateerd aan dit thema.

In Noord zijn actiegroepen actief, zoals Verdedig Noord die zich uit tegen gentrificatie en de NoordAs die pleit voor betaalbare woningen. Het beeld van professionals is dat activisme tegen de gentrificatie van Noord weliswaar kan schuren maar respectvol verloopt. Online worden soms wel heftige uitingen gedaan.

Etnisch-culturele en religieuze diversiteit

Professionals in meerdere stadsdelen (Noord, Nieuw-West, Zuid, Oost) zien in bepaalde wijken bij een deel van de bewoners – meestal oudere, witte bewoners – negatieve sentimenten over mensen met een migratieachtergrond of anti-moslimsentimenten. Volgens sommige professionals is dit gerelateerd aan onvrede over veranderingen in de buurt en een gevoel van vervreemding. Weerstand tegen nieuwkomers of mensen met een andere achtergrond uit zich soms in racistische of intolerante uitspraken.

De komst van opvanglocaties voor ongedocumenteerden kan soms voor onrust of weerstand zorgen in de buurt. Dit speelde bijvoorbeeld in Nieuw-Sloten (Nieuw-West) en in Buitenveldert (Zuid), waarbij soms felle reacties waren vanuit bewoners of negatieve sentimenten over migranten naar voren kwamen. Bij beide voorbeelden lijkt de situatie inmiddels tot rust te zijn gekomen.

Versterkte gebedsoproep

In het vorige informatiebeeld is beschreven dat in verschillende stadsdelen klachten zijn ingediend over versterkte gebedsoproepen door moskeeën, en dat in drie gevallen de versterkte gebedsoproep tot spanning leidde of merkbaar is dat klachten voortkomen uit anti-islam-

sentimenten. Dit gold voor moskeeën in de Wildemanbuurt (Nieuw-West), Oud-Noord (Noord) en Bijlmer-Oost (Zuidoost). Rond deze drie situaties zijn geen opvallende ontwikkelingen in het afgelopen halfjaar of zijn de klachten afgenomen. Ook zijn er geen nieuwe signalen van polarisatie rond versterkte gebedsoproepen elders in de stad.

Zwarte Piet en (anti) racisme

Over het algemeen zorgt het onderwerp Zwarte Piet niet voor polarisatie tussen Amsterdammers, een enkele uitzondering daar gelaten. De landelijke polarisatie op dit onderwerp is echter soms wel merkbaar in de stad, bijvoorbeeld door de ligging van (symbolische) locaties voor protestacties.

Op 7 november werden de ambtswoning en een aantal stadsdeelkantoren (o.a. Noord, Zuid, Zuidoost) beklad door pro-Zwarte Piet-activisten. Op 3 december 2020 werd het pand van Black Archives in stadsdeel Oost beklad: muurschilderingen van zwarte voorvechters van mensenrechten zijn met witte verf beklad, en op de voordeur zijn stickers met de tekst 'roetveegpiet is genocide' aangebracht.²⁶ Aannemelijk is dat het pand van Black Archives hier is uitgekozen als symbolische locatie. In januari is een verdachte aangehouden.²⁷

In het vorige informatiebeeld is beschreven dat in Tuindorp Oostzaan (Noord) polarisatie speelt rond Zwarte Piet, waarbij er een scherpe scheiding is tussen voorstanders van klassieke Zwarte Pieten en nieuwe bewoners die een alternatieve intocht willen organiseren. Hierin zijn geen ontwikkelingen in het afgelopen halfjaar. Binnen stadsdeel Zuidoost speelt geen polarisatie rond Zwarte Piet maar leeft het onderwerp wel omdat prominente activisten in het protest tegen Zwarte Piet in dit stadsdeel wonen. Uitingen en bedreigingen richting deze personen vanuit bijvoorbeeld voorstanders van Zwarte Piet zijn merkbaar in het stadsdeel. Ook wordt Zuidoost soms door pro-Zwarte Piet activisten uitgekozen voor protestacties.

Black Lives Matter

Ten tijde van het vorige informatiebeeld speelden de wereldwijde Black Lives Matter (BLM) demonstraties tegen racisme en politiegeweld. In Nederland zijn deze demonstraties rustig verlopen. In het vorige DTN (53) merkte de NCTV op dat het antiracismedebat in Nederland wel scherpe randen kent en dat bij enkele individuen en kleine identitaire groepen tekenen zijn van verharding. Ook vormen tegenreacties vanuit extreemrechtse groeperingen een mogelijk risico (DTN 53).

In het afgelopen halfjaar zijn op dit thema geen opvallende ontwikkelingen te zien. De BLM-demonstraties in Amsterdam verliepen vreedzaam, en vanuit de stadsdelen zijn geen signalen van verharding of polarisatie rond dit thema. Onderwerpen als etnisch profileren en politiegeweld houden Amsterdammers wel bezig, wat merkbaar kan zijn bij actualiteiten of incidenten.

Spanningen Turkse gemeenschap

In februari 2021 waren twee voorbeelden waarbij media-aandacht over een onderwerp dat de Turks-Nederlandse gemeenschap raakt een polariserende werking had. Een rapport van de NCTV over Turks salafisme en de rol van president Erdogan hierin lekte uit, waarop veel kritiek kwam. Daarnaast verscheen een boek van Lale Gül – een inwoner van Amsterdam – over een meisje uit

²⁶ <https://www.at5.nl/artikelen/205962/pand-black-archives-beklad-heel-erg-triest-en-beangstigend>

²⁷ <https://www.at5.nl/artikelen/206837/man-gearresteerd-voor-bekladden-pand-black-archives>

een streng-islamitisch Turks gezin, waarop bedreigingen naar haar werden geuit en vooral op sociale media veel reacties kwamen. ^{5.1.2,c}

^{5.1.2,c}

De indruk vanuit de stad is dat een deel van de Turkse gemeenschap het als vervelend heeft ervaren negatief in beeld te komen en dat deze actualiteiten de gemoederen bezig hebben gehouden. Er zijn echter geen signalen van oplopende polarisatie of verharding.

6. Bredere vatbaarheid

Naast door concrete gebeurtenissen in iemands leven en het aanbod waarmee iemand in aanraking komt, worden processen van radicalisering beïnvloed door de onderliggende vatbaarheid of voedingsbodem.²⁸ Deze voedingsbodem bestaat uit verschillende persoonlijke en contextuele factoren, met een langduriger karakter, en maakt dat mensen in meer of mindere mate gevoelig zijn voor radicale ideeën. Daarbij gaat het om factoren als een gebrek aan vertrouwen in instituties, ervaren achterstelling, een gebrek aan verbondenheid met de samenleving en weinig in aanraking komen met andere meningen.

Hieronder wordt de beschikbare informatie over deze bredere vatbaarheid beknopt beschreven. Goed om te benoemen is dat professionals regelmatig aangeven dat er (flinke) verschillen zijn tussen gebieden en het moeilijk is een algemeen beeld te schetsen. Zie bijlage B voor een uitgebreidere beschrijving van de bevindingen per stadsdeel en de cijfers van OIS.

De eerder gemaakte kanttekening – dat bij de beschreven informatie (nog) geen sprake is van radicalisering – gaat bij de bespreking van vatbaarheid des te meer op. Vatbaarheid voor radicalisering leidt niet tot radicalisering. Zelfs als verschillende factoren allemaal in hoge mate aanwezig zijn in een stadsdeel, betekent dit niet dat personen uit dit stadsdeel ook zullen radicaliseren: daarvoor zijn immers ook vele andere factoren van belang. Het overgrote deel van de 'vatbare' personen radicaliseert uiteindelijk niet, en ook personen die niet 'vatbaar' zijn kunnen radicaliseren. Dit hoofdstuk geeft dan ook geen inzicht in de kans dat individuen uit het stadsdeel zich extremistisch gedachtegoed eigen zullen maken. Het geeft slechts een indruk van de gevoeligheid en problemen die op stadsdeelniveau spelen: informatie die voor een brede, preventieve aanpak – samen met de partners in het sociaal domein – relevant is.

Gebrek aan vertrouwen in instituties

In meerdere stadsdelen speelt wantrouwen in de overheid en in instanties, met name in stadsdelen Noord, Nieuw-West en Zuidoost. Veel verschillende factoren spelen hierin een rol. Vaak is dit wantrouwen gerelateerd aan gevoelens van achterstelling door de overheid, wat kan variëren van het gevoel dat het eigen stadsdeel minder prioriteit krijgt van de gemeente, zich niet gehoord voelen, tot grote thema's als institutioneel racisme en de toeslagenaffaire die het wantrouwen voeden. Gebrek aan vertrouwen uit zich onder andere in een lage meldingsbereidheid en maakt het voor professionals in deze stadsdelen moeilijker om bewoners te bereiken. Tegelijkertijd geven professionals aan dat bewoners doorgaans wel openstaan voor (persoonlijk) contact en noemen zij ook positieve voorbeelden waar het lukt om de verbinding te maken.

Elk gebied heeft zijn eigen dynamiek. Zo zien professionals in Noord een breder wantrouwen in de gevestigde orde, geven professionals in Zuidoost aan dat bewoners minder dan in andere stadsdelen in staat zijn om voor zichzelf op te komen – wat het vertrouwen extra kwetsbaar maakt – en benoemt een professional in Nieuw-West dat de normalisering van extreemrechtse geluiden in de politiek het gevoel van achterstelling door de overheid bevestigt.

²⁸ Zie ook de Uitgangspuntennotitie preventie radicalisering.

De andere stadsdelen (Centrum, Oost, West en Zuid) laten over het algemeen een hoger vertrouwen zien. Maar ook hier houden onderwerpen als kansenongelijkheid, etnisch profileren en institutioneel racisme de gemoederen bezig en kan onvrede zich richten op overheid of gemeente. In Oost en Centrum benoemen professionals dat bij een deel van de bewoners wel degelijk weinig vertrouwen is in overheid, instanties of politie. Ook in West is volgens professionals soms spanning tussen bijvoorbeeld jongeren en politie.

Eind maart werden op grote schaal tags en stickers geplaatst met anti-politie leuzen (zoals 'All Cops Are Bastards' en 'ongestraft wegkomen met moord, geweld en verkrachting: kom bij de politie'), in meerdere stadsdelen waaronder Centrum, West en Noord. Mogelijk is er verband met demonstraties die plaatsvonden dat weekend waarbij demonstranten zich over de stad hebben verspreid.

Ervaren achterstelling

In Nieuw-West, Noord en Zuidoost zijn relatief veel gevoelens van achterstelling. Zoals gezegd vormen deze sentimenten vaak een relatie met wantrouwen in instituties. Het gaat dan niet alleen om discriminatie of kansenongelijkheid naar etnisch-culturele of religieuze achtergrond, maar bijvoorbeeld ook om het gevoel dat in het eigen stadsdeel minder voorzieningen of slechtere huisvesting is dan in andere stadsdelen. In andere stadsdelen spelen gevoelens van achterstelling minder algemeen onder de bewoners, maar zien professionals dit soms wel in bepaalde gebieden of bij bepaalde groepen. Meerdere professionals geven aan dat gevoelens van achterstelling duidelijker merkbaar zijn door actualiteiten, en dat actualiteiten deze sentimenten ook kunnen versterken. Recent voorbeeld hiervan is de toeslagenaffaire: zeker online houden dergelijke gebeurtenissen de gemoederen bezig.

Meerdere stadsdelen (Nieuw-West, Oost, West) signaleren een toenemend gevoel van achterstelling onder islamitische bewoners: het gevoel er niet te mogen zijn als moslim en dat er door de overheid met twee maten wordt gemeten. Actualiteiten die de islamitische gemeenschap raken, zoals de POCOB of ^{5.1.2.e} versterken volgens professionals het gevoel van achterstelling door de overheid onder moslims en kunnen ervoor zorgen dat groepen verder van de overheid komen te staan. Verschillende professionals signaleren daarnaast een normalisering van extreemrechts en anti-islam-discours in bijvoorbeeld de politiek, waarbij enkele professionals zorgen uiten over het effect dat dit kan hebben op (jonge) moslims en hun vertrouwen in de overheid. Daarnaast merkt een professional in Nieuw-West bij sommige moskeeën het sentiment dat de overheid met twee maten meet en bijvoorbeeld de politiek zich relatief weinig uitspreekt tegen incidenten gericht op moskeeën.

Overige aspecten van vatbaarheid

Vrijwel elk stadsdeel bevat (ontwikkel)buurten die in algemene zin kwetsbaar zijn vanwege een stapeling van problematiek. Zoals een lage sociale cohesie, armoede, eenzaamheid, een relatief laag opleidingsniveau van bewoners en veel kwetsbare personen die kampen met bijvoorbeeld zorg-, verslavings- en lvb-problematiek of psychosociale problematiek. Stadsdelen en gebieden verschillen van elkaar in sociale cohesie. Vooral in Nieuw-West en Zuidoost is een lage sociale cohesie. In Nieuw-West zien professionals bovendien veel segregatie, waardoor bewoners nauwelijks in aanraking komen met andere opvattingen. In Zuidoost zien professionals juist ook sociale controle en veerkracht bij bewoners. In de cijfers lijken vooral in bepaalde delen van

stadsdeel Zuid en stadsdeel Oost bewoners relatief weinig contact te hebben met mensen uit andere sociale groepen.

Professionals in meerdere stadsdelen benoemen dat sommige jongeren zich geen onderdeel voelen van de maatschappij. Doorgaans lijken deze jongeren vooral vatbaar voor criminele invloeden en uit deze problematiek zich bijvoorbeeld in afzetten tegen autoriteit of crimineel gedrag. Verschillende professionals merken op dat er wel een toename is in geweld, ook zien professionals uit verschillende stadsdelen bij een deel van de jeugd een verharding optreden in het gevoel van achterstelling en niet mee (kunnen) doen in de samenleving. Een professional merkt dat ervaren achterstelling kan bijdragen aan criminaliteit: vroeger was de motivatie voor criminaliteit vooral (financieel) gewin, nu is te zien dat jongeren criminaliteit ook gebruiken als verzet tegen de gevestigde orde of 'white privilege'. Daarnaast betrekken jongeren soms identiteit – uit welke wijk of postcodegebied je komt – bij criminaliteit of drillrap.

Verder benoemt een professional dat in Nieuw-West veel kwetsbare meiden zijn die kampen met seksuele problematiek, zoals prostitutie en shame-sexting, en dat te zien is dat een deel van hen het islamitisch geloof opzoekt vanuit een behoefte om hun zonden weg te wassen. Momenteel zijn er geen zorgelijke signalen, maar de weerbaarheid van deze meiden is wel een aandachtspunt.

Gevolgen coronacrisis voor vatbaarheid voor radicalisering

In het vorige dreigingsbeeld beschreef de NCTV dat door de impact van de coronapandemie de sociale cohesie bedreigd kan worden en er mogelijk meer ruimte voor extreme standpunten ontstaat. Ook kunnen personen door verslechterde omstandigheden vatbaarder zijn voor radicalisering (DTN 53).^{5.1.2.i}

5.1.2.i

Professionals uit de stadsdelen noemen verschillende mogelijke gevolgen van de coronacrisis op de vatbaarheid voor radicalisering, en sommige professionals uiten hier zorgen over. Kanttekening is dat het hierbij veelal om aannames voor de toekomst gaat en niet om concrete observaties. Met name professionals uit Noord, Oost en West uiten enige zorgen over de gevolgen voor vatbaarheid. Zo denken zij dat de coronacrisis kan zorgen voor een toename van kansenongelijkheid, armoede of werkloosheid, meer isolement en eenzaamheid, en een toename in ervaren achterstelling of frustraties. Een risico is bijvoorbeeld dat kwetsbare jongeren nu meer in een isolement zitten en meer online hun informatie zoeken. In andere stadsdelen komen zorgen minder duidelijk naar voren, zo geven professionals in Zuidoost aan dat er grote veerkracht is bij bewoners en merken professionals in Centrum en Zuid geen toename in vatbaarheid. Tegelijkertijd zijn professionals het erover eens dat de coronacrisis grote gevolgen gaat hebben en is de verwachting dat vooral de al kwetsbare groepen geraakt worden. Daarnaast geven verschillende professionals aan dat er minder professionals in de wijk zijn en minder contactmomenten met bewoners. Hierdoor worden mogelijk minder signalen opgevangen en krijgen bijvoorbeeld jongeren minder tegengeluid.

²⁹ 5.1.2.i

³⁰